

Aktuální situace v sektoru cukrovka – cukr

CURRENT SITUATION IN SUGAR BEET – SUGAR SECTOR

Zpracováno podle referátu předneseného na Cukrovarnicko-likhovarnické konferenci 2022

Martin Kolář, předseda Koordinační rady Českomoravského cukrovarnického spolku

Alfou a omegou cukrovarnické výroby v České republice je cukrová řepa, která zůstává jedinou surovinou pro výrobu cukru v našem zeměpisném pásmu. Cukrová řepa už ale není jen synonymem pro cukr. Výrobu se podařilo diverzifikovat a vedle tradičního bílého krystalického cukru se z ní vyrábí také pitný nebo energetický líh, obnovitelná energie, krmiva nebo hnojiva. Voda a zemina se vrací zpět na pole, kam patří, čímž při výrobě tzv. vedlejších produktů dochází prakticky k beze-zbytkovému zpracování této plodiny. Na cukrové řepě stavíme svou budoucnost a cukrová řepa je odrazovým můstkem cukrovarnického úspěchu. A kampaň 2021/2022 patří k těm nejlepším, které Česká republika zažila. Byla to kampaň přiměřeně dlouhá, byla to kampaň, která vrátila pěstitelům cukrové řepy i cukrovarníkům sebevědomí, a byla to kampaň, díky které jsme se opět dokázali vrátit na výsluní evropského cukrovarnictví. Po dlouhé době bylo v kampani 2021/2022 vyrobeno více než 600 tis. t cukru, Česko je tak 5. největším výrobcem cukru v EU (obr. 1.). Z pohledu řepy byla vegetace charakterizována chladným jarem a zpožděným vzcházením, kdy nás 14denní posun nutil ještě na jaře přemýšlet, jak úroda dopadne. Ideální průběh prázdnin, krásný slunný podzim, na rozdíl od předešlého roku zvládnutí raného nástupu cercosporiózy a také dostatečný a rovnoměrný přísun srážek nakonec vedly k tomu, že cukrová řepa narostla do hodnot v průměru přesahujících 80 t řepy standardní kvality (s cukernatostí 16 %) z hektaru. Všichni chceme, aby to byla pozice, na které se bude cukrová řepa nacházet i nadále. Výnosy

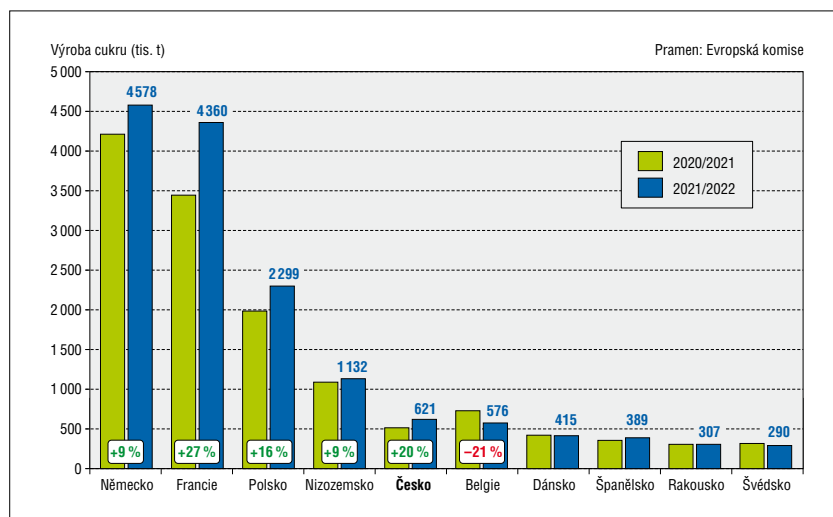
okolo 80 t·ha⁻¹ jsou důležité také proto, že cukrová řepa je dnes „popelkou“ mezi komoditami. Cukrovarnictví v současnosti čelí celé řadě výzev, a toto je jedna z nich. Je proto potěšitelné, že se nám podařilo dosáhnout dílčích úspěchů, které pěstování cukrové řepy pro naše pěstitelé ztraktivňují.

Tím prvním je určitě udělení výjimky na užívání neonikotinoidů, které zatím bohužel neumíme v ochraně cukrové řepy ničím nahradit. Odstrašujícím příkladem pro nás může být Francie, která neonikotinoidy zakázala a cukrovou řepu tam kriticky v roce 2020 sužovala virová žloutenka. Francie se tak přesvědčila, že bez neonikotinoidů zatím prakticky nelze cukrovou řepu pěstovat, a k užití této látky se zase vrací. Je proto potěšitelné, že státní správa v této oblasti vyslyšela naše argumenty a výjimku na užití neonikotinoidů udělila i pro rok 2022. Druhým úspěchem v pěstování cukrové řepy je postupné zavádění Conviso Smart technologie. Tato technologie umožňuje českým pěstitelům pěstovat cukrovou řepu i na polích, kde to dosud kvůli výběhlicím nebylo možné. Také množství použitých účinných látek je u této technologie výrazně nižší než u klasických odrůd, což je v souladu s iniciativou Green Deal. Ani tato technologie ale není všespásná, vyžaduje větší dozor nad pěstovanou cukrovou řepou. Dalším výrazným úspěchem je zachování zařazení cukrové řepy mezi citlivé komodity a zachování VCS plateb. Znamená to podporu pro každý osetý hektar cukrovou řepou v České republice a tato pomoc je nesmírně důležitá, abychom i v horších obdobích, jako

byly například poslední tři roky s extrémním suchem, dokázali pěstitelům kompenzovat nižší výnosy. Všechny tyto dílčí úspěchy pomáhají udržet rozměr pěstování cukrové řepy v Česku, který se drží okolo 60–63 tis. ha.

Řepařský výzkum a pokusnická činnost ukazují, že cukrová řepa má v České republice stále potenciál ke zlepšování výnosů (obr. 2.). V loňském roce se podařilo v pokusech dosáhnout výnosu více jak 150 t·ha⁻¹ 16% řepy. Výsledky z pokusů předešlých let přitom ukazují, že se do skutečného výnosu v praxi promítnou zhruba ze 70 %. Viděno touto optikou má cukrová řepa další potenciál dosáhnout průměrného výnosu až 110 t·ha⁻¹ 16% řepy. Již dnes to pro některé pěstitelé je realita a společným zájmem by mělo být, aby takového výnosu dosahovali všichni. A nezáleží na tom, zda hovoříme o klasické nebo Conviso Smart technologii. Dnes již nemůžeme dělat rozdíly

Obr. 1. Pořadí 10 největších výrobců cukru v Evropské unii

Obr. 1. Vývoj výnosového potenciálu cukrové řepy v podmínkách České republiky

mezi těmito technologiemi. Budoucnost nedokážeme předpovědět a je důležité, že tu máme dvě technologie, které nám umožní bez rozdílu dosáhnout očekávaného výnosu. A pokud se chceme i nadále rozvíjet, je zcela nezbytné udržet řepářský výzkum minimálně ve stávajícím rozměru.

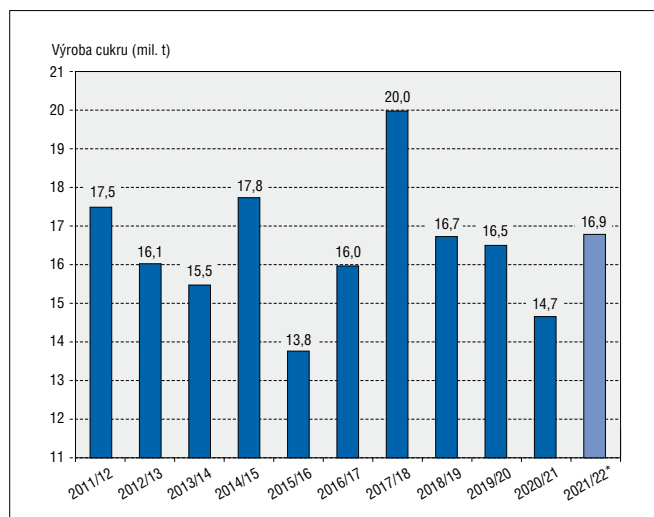
Výroba cukru ve světě je charakterizována třemi posledními roky, kdy byl deficit. Ten znamenal určitý signál k růstu světových cen. Dnes můžeme vidět bílý cukr v ceně 550 USD.t⁻¹ bílého cukru nebo ekvivalent 19 centů za libru nerafinovaného cukru. Světový trh s cukrem nicméně je stabilizovaný. Největšími světovými výrobci zůstávají Brazílie s Indií. Brazílie neměla dobrou poslední cukrovarnickou kampaň, když zde bylo největší sucho za posledních 80 let, které se výrazně promítlo ve výnosu cukrové třtiny. Brazílie vyrobila pouze 35 mil. t cukru, což je propad o 6 mil. t oproti předchozímu roku. I tak ale Brazílie zůstává světovou jedničkou ve výrobě cukru. Je otázkou, jakým způsobem bude v Brazílii nastaven poměr výroby cukru a bioetanolu v nové kampani, která začíná během několika málo dnů. Brazílie má obrovskou flexibilitu a je bez pochyb, že ji bude dále využívat. Výrobní kapacity jsou v Brazílii enormní a v tuto chvíli to vypadá, že by měla na rozdíl od předešlých let převážet výroba lihu. V těsném závěsu za Brazílií je druhým největším světovým producentem cukru Indie, která vyrobila více jak 33 mil. t cukru, což je v meziročním srovnání nárůst o 2 mil. t cukru. Indie je aktuálně jedním z největších světových exportérů cukru, když vyváží 6–7 mil. t cukru ročně.

Třetím největším výrobcem cukru na světě je potom Evropská unie, která v uplynulém roce vyrobila téměř 17 mil. t cukru (obr. 3.), což je meziroční navýšení o 3 mil. t. K tomu došlo především díky významnému zlepšení výnosu a cukernatosti oproti roku 2020/2021, po kterém vstupovala Evropa do kampaně 2021/2022 s rekordně nízkými zásobami ve výši 1,4 mil. t cukru, tedy o 1 mil. t méně, než je obvyklé (tab. I.). Ani tato výroba však nestačí Evropské unii pro pokrytí její spotřeby a nestačila ani v období pandemie Covid-19, s níž související restriktce zapříčinily pokles poptávky. Evropská unie je ve výrobě cukru nesoběstačná už čtyři kampaně, naposledy dokázala vyrobit více než spotřebuje v první liberální kampani v roce 2017/2018, kdy výroba činila 20 mil. t. Do Evropské unie se dováží okolo 2 mil. t cukru, především do jižních států, které jsou deficitní. Z Evropy se naopak okolo 1 mil. t cukru vyveze.

Plánované zavádění Green Deal, hrozící zákazem použití hnojiv, pesticidů a dalších přípravků na ochranu řepy, k řešení této situace příliš nepomůže. Nicméně se již v současné geopolitické situaci začínají ozývat hlasy, že závislost na dovozech je příliš nebezpečná. Nezbyvá tedy než věřit, že se v hlavách evropských státníků postupně budou měnit priority směrem ke zvýšení potravinové soběstačnosti Evropské unie.

Česká republika se v kampani 2021/2022 stala 5. největším výrobcem cukru v rámci Evropské unie (obr. 1.). Přeskočili jsme Belgie a před námi jsou pouze Německo,

Obr. 3. Vývoj výroby cukru v Evropské unii

Tab. I. Bilance evropského trhu s cukrem

Parametr	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
	EU-28 – množství cukru (mil. t)				
Počáteční zásoba	2,2	2,5	1,9	2,4	1,4
Výroba cukru	20,0	16,7	16,5	14,7	16,8
Spotřeba cukru	17,7	17,9	17,1	16,9	17,2
Dovoz	1,6	2,3	2,3	2,2	1,9
Vývoz	3,6	1,8	1,1	1,0	1,1
Konečná zásoba	2,5	1,9	2,4	1,4	1,9

Francie, Polsko a Nizozemsko. Je neuvěřitelné a potěšitelné, do jaké společnosti se Česká republika posunula. Česko v kampani 2021/2022 vyrobilo 623 tis. t cukru, což je meziroční zvýšení o 20 %. Česká republika je čistým exportérem, který zásobuje cukrem okolní deficitní státy. Cukrovarnický průmysl je navíc producentem vysoké přidané hodnoty. Zpracováváme cukrovou řepu, vyrobíme z ní potraviny, vyrobíme z ní krmiva, zpracujeme ji beze zbytku. Přidáváme komoditě cukrová řepa hodnotu ve formě krystalického cukru, ve formě melasy, ve formě pelet, řízků

a tak dále. Cukrovarnický průmysl je jeden z mála potravinářských sektorů, který dokáže zpracovat vstupní suroviny víceméně beze zbytku. Cukrovou řepu pěstuje v České republice téměř tisícovka zemědělských podniků na ploše 63 tis. ha. Je potřeba neustále rozvíjet vztahy s pěstiteli tak, abychom byli v pěstování cukrové řepy soběstační.

Jaké výzvy leží před českým cukerním sektorem pro nadcházející období? Některé již byly částečně zmíněny. Nelze opomenout Covid-19, jehož vývoj na podzim 2022 je velkou neznámou. Máme za sebou dva roky obav, zda budeme schopni dokončit kampaň, zda Covid-19 nezastaví cukrovary, jaký bude dopad u dodavatelů technologií, zda se podaří realizovat investice a údržbu. V době, kdy Covid-19 začal ustupovat, přišla ruská invaze na Ukrajině, která má obrovský celosvětový geopolitický dopad a přináší velkou volatilitu a nejistotu, kterým musíme čelit. V důsledku válečného konfliktu na Ukrajině vyskočily ceny zemědělských komodit – cena řepky vzrostla trojnásobně, cena pšenice 2,5×. To zvyšuje tlak na ceny cukrové řepy a na ochotu zemědělců ji pěstovat. Cena plynu se zvýšila až o 400 %, zásoby zemního plynu jsou navíc v Evropě nejnižší za posledních pět let a čelíme dosud nevídané situaci, kdy otázkou není, za kolik bude plyn, ale zdali vůbec bude k dispozici. V návaznosti na ceny energií rostou ceny emisních povolenek, které se dotýkají rekordní ceny 100 euro za tunu CO₂. Zdražuje samozřejmě také ropa, což se promítá do růstu nákladů na dopravu suroviny i finálních výrobků. To vše bude stát cukrovarnický sektor několik miliard korun, na které si bude muset vydělat. K tomu je třeba připočítat vývoj kurzu koruny vůči euru, který je velmi volatilní. Jak již bylo zmíněno, Česká republika je proexportní, ročně vyveze přes 250 tis. t cukru. Časy, kdy výrobci cukru dostávali za každé euro 27 Kč, jsou již dávno pryč. Dnes se bavíme o kurzu 24,50 Kč za euro. Dalším faktorem je inflace, která je vysoko nad 10 %, na což samozřejmě reagují banky zvýšením svých úrokových sazeb, což prodražuje úvěry, potřebné k zajištění investic, ale vzhledem k sezónnosti cukrovarnické výroby i samotného kampaňového provozu. Vedle toho zde máme stále velmi nízkou nezaměstnanost, která komplikuje hledání kvalitních zaměstnanců a vytváří tlak na navýšování mezd. Samostatnou kapitolou je potom Green Deal, zelená dohoda, která významně změní charakter zemědělství. Již dnes se mluví o tzv. carbon farmingu, sledování uhlíkové stopy v zemědělství, nebo dekarbonizaci cukrovarnictví, kdy bude třeba nahradit uhlí jiným zdrojem energie, například zemním plynem, a vynakládat stovky milionů korun do nových energeticky úsporných technologií.

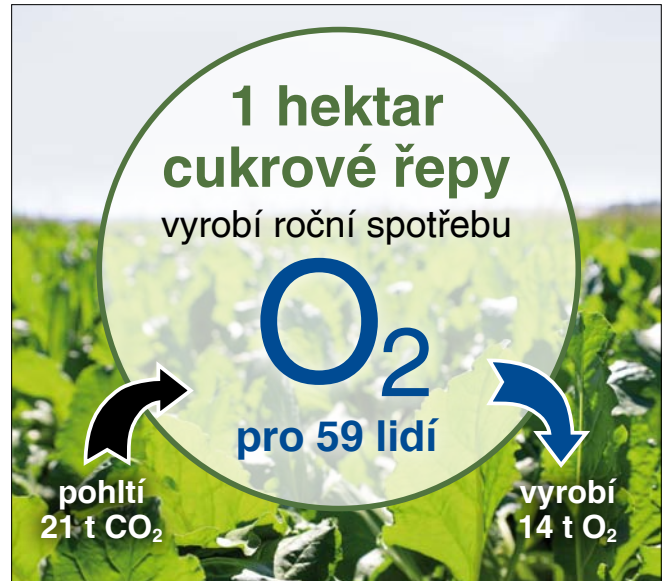

Na některé z těchto výzev dokážeme odpovědět již dnes, na jiné řešení intenzivně hledáme. V České republice máme na konci března díky příznivému počasí již zaseto 90 % ploch cukrové řepy, základní surovinu pro cukrovarnickou a lihovarnickou výrobu se tedy podařilo pro kampaň 2022/2023 navzdory konkurenci ostatních plodin zajistit. Na výzvy kladené Green Deal odpovídá cukrová řepa jako významný fixátor oxidu uhličitého. Řepa dokáže pojmout 20–40 t·ha⁻¹ CO₂ a vyrobí až 13 t·ha⁻¹ O₂, což stačí pro dýchaní 60 lidí po dobu jednoho roku (obr. 4.). Při celkové ploše cukrové řepy v České republice ve výši 63 tis. ha tak cukrová řepa vyprodukuje kyslík na jeden rok pro 3,7 mil. lidí. To z cukrové řepy činí v tomto směru jednu z nejefektivnějších plodin, která zastíní naše lesy, a dokonce i deštný prales.

Závěr

Po třech těžkých letech lze kampaň 2021/2022 v České republice považovat za úspěšnou. Na rozdíl od Evropské unie je naše republika ve výrobě cukru plně soběstačná a proexportní. Sektor cukrová řepa – cukr se nachází aktuálně v komplikovaném období, především kvůli externím faktorům jako je Covid-19 a rusko-ukrajinský válečný konflikt s jeho důsledky. Výsledky cukrové řepy v pokusech i na polích a výroba cukru vysoko nad spotřebou cukru však ukazují, že cukrovarnictví má v Česku i nadále pevnou pozici a budoucnost. Význam cukrovarnického průmyslu je strategický obzvláště v době, kdy se potravinová

Obr. 4. Řepné pole = kyslík pro všechny

soběstačnost dostává do popředí zájmu a stává se jednou z priorit evropské politiky. Cukr je základní potravina, v minulosti byl považován za strategickou komoditu a v dobách krize to platí dvojnásob. Pro budoucí úspěch českého řepářství a cukrovarnictví je nezbytná úzká spolupráce tandemu pěstitel – cukrovar s dostatečným porozuměním a podporou státu.